

DOKUMENTÁCIÓS TEVÉKENYSÉG A CUKORIPARBAN

dr. Falvai Alfréd

A műszaki-tudományos szakirodalom dokumentálási célra történő rendszeres feltárása, az így nyert információk célszerű osztályozása, tárolása és közreadása iparunkban viszonylag szervezett formák között 1949 óta áll fenn. E dokumentációs tevékenység kialakulására szükség volt, mivel az ipar államosítása és a külföldi szakirodalom beszerzésének intézményesítése egyre inkább megkövetelte az áttekintést a cukoripar külföldi, műszaki-tudományos és gazdasági eredményei felett. A dokumentációs tevékenység fejlődését elősegítette az e feladatokat hivatásszerűen is ellátó Cukoripari Kutatóintézet létesítése, az ipari termelési könyvtári és dokumentációs hálózati elv kialakítása, nem utolsósorban pedig a magyar szakmai sajtó fejlődése is. Annak ellenére, hogy a szerteágazó területen bizonyos részleteredményeket iparunk már felmutathat, a rohamosan haladó általános műszaki fejlődés köteleességünké teszi, hogy a szakirodalom áttekintését az eddiginél fejlettebb és átfogóbb formákban biztosítsuk, a szakirodalom megismerésének igényét az eddiginél szélesebb körökben felkeltjük és elsősorban a cukorgyárakban lerakjuk a dokumentációs tevékenység alapjait. A jelenlegi helyzet ismertetése után ezirányú elképzeléseinket ismertetjük.

I.

1. A CUKORIPARI DOKUMENTÁCIÓS TEVÉKENYSÉG ELSŐDLEGES FORRÁSAI

Iparunkban ezidőszereint kereken 12 000 kötet szakkönyvet tartunk nyilván, ebből 3000 a Kutatóintézeté, míg a többi meglehetősen egyenlő arányban a 11 gyár között oszlik meg. A kutatóintézeti anyag 1950 óta a világ répacukor-irodalmának ugyyszólván minden termékét tartalmazza, ezzel szemben a cukorgyárakban a könyvek többsége általános műszaki jellegű. A gyárakban az évenkénti szaporulat a kívánatos 10 % mögött messze elmarad és noha a népi demokratikus kiadási könyvek beszerzése tekintetében semmiféle, devizaterhes könyvek beszerzése tekintetében gyakorlatilag semmiféle nehézség nem áll fenn, a gyári állományokat sem korszerűség, sem a műszaki fejlesztés igényeit tekintve nem lehet elégségesnek tekinteni.

A folyóiratok járatása tekintetében a helyzet árnyalatilag jobb: a Kutatóintézetben az előfizetett, valamint harminc országgal cserélt szakmai folyóiratanyag bőséges forrása a dokumentációs tevékenységnek, és ha ezen a téren hiányosságok akadnak, ezek elsősorban a szak-

képzett dokumentátorok nagymérvű elfoglaltságából erednek /pl. az amerikai folyóirat-anyag feltárása/. A cukorgyárakba átlagosan 7 magyar, 3 népi demokratikus és 3 tőkés állambeli folyóirat jár. Noha olvasottságukról megbízható adataink nincsenek, véleményünk szerint a folyóiratok kinasználtsági foka sehol sem megfelelő.

Szabadalmi leírások és szabványok tekintetében a vállalatok el látottsága kielégítő.

Itt kell már rámutatni az iparunkban általában, de a dokumentációs tevékenységben különösen jellemző kettősségre, a kifejezetten műszaki és a mezőgazdasági szempont folytonos összeolvadására és váltakozására, ami - még a mezőgazdasági iparok között is - szembeszökően nagy volumennövekedést és igénybevételt követel meg. Ehhez járulnak még a minden műszaki munkakörben elengedhetetlen rokonszakmai /vegyészeti, gépészeti, energetikai, építészeti, csomagolóstechnikai, stb./ irodalomforrások, amelyek száma és tartalma gyakran igen megnehezíti az áttekintést a szűkebb ipari érdeklődésük számára.

2. FELTÁRÁS, KÖZREADÁS, SZOLGÁLTATÁSOK

A kifejezetten cukoripari külföldi folyóirat-anyag a Kutatóintézetben, természetesen csak az eredeti műszaki tudományos cikkek vonatkoztatva, feltárára kerül. A feltárás kivonatok, vagy fordítások alakjában történik, a szükséges bibliográfiai adatokkal együtt. Könyvek, magyar anyag, átvett anyag, szabadalmi leírások, utijelentések, prospektusok, más u.n. vállalati irodalmi anyag feltárára nem kerül. Az élelmiszeriparban megjelenő népi demokratikus szakfolyóiratok egységes feltáráására ezidő szerint nemzetközi együttműködés van tervbevéve.

A forrásanyag feltárását az Országos Műszaki Könyvtár által szervezett, változó létszámú szakértő-brigád végzi: a brigád többségében a Kutatóintézet tudományos munkatársaiból áll. Az általuk elkészített, egységes kivitelű referátumok többrendbeli célt szolgálják: a/ teljes számban vagy válogatásban közreadásra kerülnek különböző előfizethető szolgáltatásokban, b/ teljes vagy kivonatos alakban, esetleg fordításként megjelenhetnek a "Cukoripar" és az "Élelmiszeri Ipar" külföldi lapszemle rovataiban, c/ egy-egy példány belekerül a Kutatóintézet dokumentációs tárába. A dokumentációs tára anyaga - ideértve a kutatómunka során feldolgozott címeket is, - a könyvtári katalógusokkal, valamint más szakirodalmi gyűjteményekkel együtt, mint a dokumentációs tevékenység másodlagos forrása /lásd a 3. pontot/ szerepel.

Az Országos Műszaki Könyvtár kiadásában az élelmiszeripari kutatóintézeti brigádok közreműködésével szerkesztett dokumentációs kiadványokkal kapcsolatban a következőket kell megemlíteni:

a/ Műszaki Lapszemle: Élelmiszeripar.

Ez a válogatottan fontos folyóirat-cikkeket ismertető kiadvány cukoripari tárgykörben évi 300-400 kivonatot tartalmaz, és a külföldi szakirodalomnak hazánkban általánosan ismert

és viszonylag legnépszerűbb dokumentációs ismertetője. Bár a kiadványt ma már minden cukoripari vállalat, némelyik több példányban is járátja, a Lapszemle olvasottsága egyáltalán nem kielégítő, különösen, ha meggondoljuk, hogy rajta keresztül magyar nyelven viszonylag rövid átfutási idő után nyomon követhető az egész szakmai irodalom. Ezen a téren nagy feladat vár a gyárak szakkönyvtárosaival, akik a Lapszemle olvasásának propagálásával, fontosabb cikkek, illetve fordítások közvetlen kézreadásával rendkívüli módon segíthetik a műszakiakat. A testvér-lapszemlék megrendelése szórványos, aminek elsősorban a nem megfelelő lapterjesztési propaganda az oka.

b/ Figyelőszolgálat.

A cukoripari érdeklő anyag évi 1000-1200 cím. Előnye, hogy megfelelően osztályozva tárolható és az információ tárgykör szerint visszakereshető; hátránya, hogy technikai okokból az átfutási idő hosszabb. Sehol nem fizetik elő.

c/ Témafigyelő Szolgálat.

Ez a fejlődő, korszerű dokumentációs szolgáltatás más iparágakban igen népszerű: a cukoriparban, sajnos, igénybevétele az elmúlt évben teljeseen elmaradt.

d/ Műszaki-gazdasági dokumentációs összeállítások.

Igénybevételeiről nincsenek adataink.

e/ Fordítások.

Szakkikkek, könyvrészletek fordítását ezidő szerint a legtöbb gyárban igénylik, bár véleményünk szerint lényegesen a műszaki fejlődés által megkövetelt mértéken alul.

f/ A Központi Élelmiszeripari Kutatóintézet

műszaki tájékoztatói és szakfolyóirat-bibliográfiái. Ezt az értékes, átfogó dokumentációs kiadványsorozatot eddig minden vállalat hivatalból kapta, az újonnan bevezetett előfizetési rendszer eredményességét még nem tudjuk megbecsülni.

3. A CUKORIPARI DOKUMENTÁCIÓS TEVÉKENYSÉG MÁSODLAGOS FORRÁSAI

Irodalomkutatói /bibliográfiai/, ujtási, stb. célokra az előbb említett szolgáltatásokon felül még a következő források állnak rendelkezésre:

a/ A Kutatóintézet dokumentációs tára, ma kereken 10 000 egység kivitelű, osztályozott referátum és cím /évi szaporulat 700-800 tétel/;

b/ kutatóintézeti és gyári könyvtári betűrendes és szakrendes könyvkatalógusok;

c/ országos élelmiszeripari folyóirat-katalógus, lelőhelyekkel

/Központi Élelmiszeripari Kutatóintézet/;

- d/ külföldi cukoripari szabadalmi leírások gyűjteménye a Kutatóintézetben;
- e/ a Licencia Szabadalmakat Értékesítő Vállalat havi kiértékelései, melyeket minden cukorgyár megkap és amelyek alapján külföldi szabadalmi leírások megrendelhetők;
- f/ Külföldi referáló lap /Sugar Industry Abstracts/;
- g/ a cukorgyárakban 1948-ig meglévő szakirodalom központi jegyzéke;
- h/ a Magyar Élelmiszeripari Szakirodalom Bibliográfiája. Ez az 1796-1952 időszakot felölelő, kb. 35 000 címre terjedő legteljesebb magyar kiadású élelmiszeripari cianyag a magyar ipari szakirodalmi tevékenység történelmi értékű dokumentuma. A cukoripari rész néhány évvel ezelőtt a "Cukoripar" hasábjain nyomtatásban is megjelent.

A Kutatóintézet munkatársai a cukoripari szakirodalom átfogó osztályozására tudományos alapú osztályozási szakrendet dolgoztak ki^{1/}.

A kutatóintézeti dokumentációs anyag felhasználására a gyárak műszaki vezetői részéről eléggé gyakran érkeznek megkeresések könyvek és folyóiratok kölcsönzése, témadokumentációk, bibliográfiák, fordítások iránt. Ugyancsak gyakori feladat régi folyóirat-anyag hollétének felkutatása, cikkek kifotózása, szövegek sajtó alá rendezése, szakmai és nyelvi lektorálás is. Ennek oka elsősorban a Kutatóintézetben tárolt anyag mennyiségében, valamint a gyári szempontokra kiterjedő rendezettségében és korszerűségében keresendő. Véleményünk szerint cukorgyárainkban törekedni kellene hasonló jellegű, bár természetesen más arányú és irányú, dokumentációs bázisok kialakítására. Ebben a tekintetben kedvező tünetként könyvelhetjük el azt a tényt, hogy az Élelmiszeripari Központi Hálózati Alközpont ez év márciusában megalakította a cukoripar Szakmai Könyvtári Csoportját, mely megfelelő munkaprogrammal fog törekedni a dokumentációs források számának növelésére /első lépésként összeállítja az államosítás óta beszerzett külföldi szakkönyvek osztályozott jegyzékét/.

4. GYÁRI KÖNYVTÁROK, DOKUMENTÁCIÓS IGÉNYEK

A cukoripari vállalatoknál ma a 128/1959./Élip.É.20/Élm.számú utasítás értelmében kizárólag technikai minimum-vizsgáló bírói szakkönyvtárok működnek. Tulnyomórészt műszaki középkaderek. A minimum tananyag a könyvtárosi ismeretek mellett kiterjed dokumentációs ismeretekre is, de könyvtárosaink dokumentációs tevékenységet csak kivételesen folytatnak. Ennek oka az, hogy a könyvtári munkát gyári

1/ FALVAI, A.; VAVRINECZ, G.; VUKOV, K.: Új cukoripari dokumentációs szakrend, Cukoripar, 13, 1960. 79-83.o.

beosztásuk mellett látják el; akadály részben a műszaki, részben a nyelvtudás hiánya; akadály továbbá az információ és továbbképzés iránti igények fogyatékossága.

A vállalati könyvtárak igénybevétele nem kielégítő. A könyvtárlomány elhelyezése számos helyen még a helyben-olvasást sem teszi lehetővé. Könyvtári órákat helyi megfontolások miatt a legtöbb helyen nem tartanak. Polyóiratok köröztetése nincs megoldva. A könyvtári propaganda egyéb módszereire /plakátok, könyvankétok, kiállítások, új beszerzések jegyzékének köröztetése, hangosan beszélő propaganda, stb./ csak a legkritikább esetben kerül sor. A dokumentációs szolgáltatások amugy is szórványos megrendelése és felhasználása a gyárakban csupán néhány - többnyire ugyanazon - műszaki vezető kívánására történik. A cukorgyárak meglévő könyvtári bizottságai, MITE-szakkörei ezirányú tevékenysége, illetve közreműködése sem áll arányban feladataikkal.

II.

A dokumentációs tevékenységnek a mainál fokozottabb, céltudatosabb kibontakoztatása a cukoripar területén a következő, párhuzamos megoldási formákat igényli: 1. műszaki és műszaki-gazdasági igénykeltés, 2. igénykeltés kondenzált információra és ilyen irányú szolgáltatások felhasználására, 3. műszaki, nyelvi és dokumentációs ön- és továbbképzés. Elképzeléseink:

- a/ Törekedni kell o k t a t á s i v o n a l o n /technikum, egyetem, Mérnöki Továbbképző Intézet, tanfolyamok, ankétok/ ismertetni a szakirodalom jellegét, céljait és megnyilvánulási formáit, a felhasználás módját és hasznát, szakkönyvtárakat látogatni, stb.
- b/ Műszaki könyvtárosainknak és a g y á r i k ö n y v t á r - nak, mint dokumentációs bázisnak fokozott megbecsülésre van igényük, amivel együtt jár az, hogy minden irányu segítséget kapjanak a könyvtárosok napi munkájuk elvégzésén túl a könyvtár gyarapítása, a szakirodalmi adatok közlése és kézreadása területén. Korszerű könyvtárállomány, közkezen forgó folyóiratok nélkül a műszaki fejlesztés nem valósítható meg. A könyvtári munkát kizárólag adminisztratív szempontból tekintő, továbbképzésre nem törekvő könyvtárosokat e feladattól fel kell menteni.
- c/ Cukorgyárainkban célszerű volna d o k u m e n t á c i ó s b á z i s o k a t kifejlesztetni. A szovjet gyárakban dokumentációs csoportok létesültek azzal a feladattal, hogy szakirodalmi tájékoztatással álljanak az érdeklődők rendelkezésére és felhívják a figyelmet a fontos, vagy időszerű irodalmi anyagokra. A csoport feladatát képezné az alsó- és középkaderek műszaki tájékoztatás iránti igényének ébresztése is; ezen a téren együttműködik a gyári műszaki könyvtárokkal, a könyvtári bizottságokkal, a szakszervezeti könyvtárokkal és a MITE-szakkörrel.

- d/ Az ipar gyakorlati szükségleteinek dokumentációs vonalon való kielégítése érdekében célszerűnek látszik egy cukoripari dokumentalista tanfolyam szervezése. Rövidített tanmenetben ismertetni kell mindazt, amit ezen a területen a vállalati dokumentalistának, a dokumentációs csoport tagjának tudnia kell. A tanmenet legyen izig-vérig gyakorlati, és nyújtson kellő felkészültséget a műszaki igények felkeltésére, ébrentartására és kielégítésére. Fontos ez a feladat azért is, mert a növekvő ipari szakirodalom megköveteli az anyag feltárásában résztvevő referálók számának növelését és az utánpótlás biztosítását. Helyesnek tartanók, ha a tanfolyamokat műszaki-gazdasági, üzemszervezési feladatok végző gyári /adminisztratív/ szakemberek is látogatják.
- e/ Szólnunk kell a nyelvek tanulásáról is. Általános megállapítás, hogy országunkban, annak ellenére, hogy a magyar nyelv kiváló nyelvértéket fejleszt, a nyelvtanulás vesztett társadalmi jelentőségéből és a nyelvtanfolyamok kezdeti résztvevő-száma hamarosan lemorzsolódik. A magyar nyelvű dokumentációs szolgáltatások sokfélesége közvetve ennek a fejlődési folyamatnak a következménye is. Ám a magyar nyelvű dokumentációs szolgáltatások igénybevétele sem kielégítő. Ebből a bűvös körből csak kétféle módon lehet kitörni: fokozott nyelvtanulással, illetve a műszaki igények és igényesség fokozott felkeltésével. Az idegennyelvű irodalmi anyag vázlatos megértésére jó szolgálatot tesznek a "Cukoripar"-ban közreadott külföldi szakszó-gyűjtemények.
- f/ Ipari szakkönyvkiadásunk kérdését célszerű volna a fenti szempontokra való tekintettel megvizsgálni. Véleményünk szerint több, gyakoribb, olcsóbb és széleskörűen terjesztett kiadványra van szükség. Az ipar fejlesztésének homlokterében álló aktuális problémákat például MITE munkabizottságok ismertethetnék: hadd lássa a gyárak minden dolgozója a mezőgazdasági, a gépi, a készáru-problémák legidősebb vetületeit, hadd alakuljon ki egységes műszaki szemlélet a feladatok megvalósítására hivatottak körében.
- g/ A Cukoripari Kutatóintézetnek az ipari dokumentáció területén végzett munkáját tovább kell szélesíteni, elsősorban a gyári dokumentációs bázisok bekapcsolása és fokozott szakirodalmi segítségnyújtás által.

Iparunk a dokumentációs munka kiterjesztésével, élénkítésével, intézményesítésével hosszú, szivós felvilágosító munkára vállalkozik. E munkában az a gondolat vezet bennünket, hogy az általános, helyes és korszerű műszaki és gazdasági tájékozottság iparunk szocialista építésének egyik pillére lesz.

o o o o o

Фалваи А.: Документационная деятельность в сахарной промышленности.

Систематическая обработка научно-технической специальной литературы в сахарной промышленности существует с 1949 года. Ее развитию способствовало создание Исследовательского Института Сахарной Промышленности, который призван вести и документацию.

Первоначальным источником этой документационной деятельности в настоящее время в промышленности учтено 12000 томов специальных книг; в отношении выписки журналов положение не много лучше; патентами и стандартами предприятия снабжаются удовлетворительно. Материалы зарубежных журналов обрабатываются в виде сокращенных переводов или переводов титулов. Сокращенные переводы поступают и публикуются в различных выпускаемых специзданиях и в разделе "Обзор иностранных журналов" в венгерских журналах. Кроме того, еще имеются следующие источники: а./ документационный материал исследовательского института, в настоящее время насчитывается 10000 однотипно выполненных рефератов и титулов, б./ алфавитные и специализированные каталоги книг заводов и исследовательского института, в./ каталог журналов пищевой промышленности, г./ собрание иностранных патентов по сахарной промышленности, д./ собрание иностранных патентов в исследовательском институте, е./ иностранный реферативный журнал, ж./ центральный перечень технической литературы, имеющийся на предприятиях сахарной промышленности, з./ Библиография Венгерской Спецлитературы по Пищевой Промышленности распространяется на период 1796-1952 г.г. и включает около 35000 титулов.

Но документация в сахарной промышленности, кроме этого, стремится к тому, чтобы в будущем по линии обучения ознакомить с формами проявления специальной литературы и методов ее использования, повысить уровень работников заводских технических библиотек, развить базы документации на предприятиях сахарной промышленности, организовать курсы документации, способствовать изучению иностранных языков периодическим сообщением в журнале "Сахарная Промышленности" иностранных специальных терминов и расширить работу Исследовательского Института Сахарной Промышленности в области промышленной документации.